

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1970/53

Karar Sayısı:1971/76

Karar günü:21/10/1971

Resmi Gazete tarih/sayı:15.6.1972/14216

İptal dâvasını açan : Birlik Partisi

İptal dâvasının konusu: (657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu Kanuna bazı maddeler eklenmesine ve bu Kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair) 31/7/1970 günlü, 1327 sayılı Kanunun 9. maddesinin din hizmetlerine ilişkin VI sayılı bendinin Anayasa'nın 2., 4., 19., 117. ve 154. maddelerine ve yine 1327 sayılı Kanunun 93. maddesinin (C) bendinin Anayasa'nın 82. maddesine aykırı olduğu öne sürülerek iptallerine karar verilmesi istenilmiştir.

II. METİNLER:

31/7/1970 günlü, 1327 sayılı Kanunun iptali istenilen hükmü :

"Madde 9- 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 36- Bu Kanuna tabi kurumlarda çalıştırılan Devlet memurlarının sınıfları aşağıda gösterilmiştir :

I- Genel İdare Hizmetleri Sınıfı :

.....

II- Teknik Hizmetler Sınıfı :

.....

III- Sağlık Hizmetleri ve Yardımcı Sağlık Hizmetleri sınıfı

.....

IV- Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Sınıfı :

.....

V- Avukatlık Hizmetleri Sınıfı :

.....

VI- DİN HİZMETLERİ SINIFI :

Din hizmetleri sınıfı özel kanunlarına göre çeşitli derecelerde din eğitimi görmüş olan ve dinî görev yapan devlet memurlarını kapsar.

Bu sınıfa :

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

a) İlk okul mezunu olanlardan kayyımlar 16 ncı derecenin ilk kademesinden, İmam-hatipler, müezzinler, Kur'an kursu öğretmenleri, vaiz ve müftüler 15 inci derecenin ilk kademesinden ise başlarlar ve bunlardan kayyımlar 11 inci derecenin, imam-hatipler, müezzinler ve Kur'an kursu öğretmenleri 10 uncu derecenin, vaiz ve müftüler 7 nci derecenin son kademesine kadar yükselebilirler.

b) İmam-hatip okulunun 1 inci devresini bitirmiş olan imam-hatipler 15. derecenin 4 üncü kademesinden işe başlarlar ve 9 uncu derecenin son kademesine kadar yükselebilirler.

c) İmam - hatip okulunun ikinci devresini bitirmiş olan imam hatipler 13 üncü derecenin ilk kademesinden işe başlarlar ve 5 inci derecenin son kademesine kadar yükselebilirler.

d) Dinî eğitim veren yüksek okul veya fakültelerden mezun olanlar 10 uncu derecenin ilk kademesinden işe başlarlar ve 1 inci derecenin son kademesine kadar yükselebilirler.

VII- EMNİYET HİZMETLERİ SINIFI:

VIII- YARDIMCI HİZMETLER SINIFI :

Davacının dayandığı Anayasa hükümleri :

"Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir."

"Madde 4- Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletindedir.

Millet, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ, kaynağını Ânyasadan almıyan bir devlet yetkisi kullanamaz."

"Madde 19- (1488 sayılı Yasa ile değişik) Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerinde kanunî temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzel kişiler hakkında, kanunun gösterdiği hükümler uygulanır ve siyasî partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır."

"Madde 117- Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin, genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar eliyle görülür.

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

Memurların nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir."

"Madde 154- Genel idare içinde yer alan Dinayet işleri Başkanlığı, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir."

III- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi içtüzüğü'nün 15 inci maddesi uyarınca 26/-11/1970 gününde Lûtfi Ömerbaş, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Avni Givda, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit Zarbun, Kani Vrana, Muhittin Gürün, Şevket Müftügil, Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılmaları ile yapılan ilk inceleme toplantısında : Dâva konusu 31/7/1970 günlü, 1327 sayılı Kanunun 14/8/1970 günlü, 13579 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandığı, dâva dilekçesinin 3/9/1970 gününde Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğince kaleme kavale edildiği : 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Yasanın 26 nci maddesine göre dâvanın bu tarihte açılmış sayılması gerektiği ve süresi içinde olduğu; davacı Birlik Partisinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunduğu; parti tüzüğü'nün 24 üncü maddesine göre en yüksek merkez organı olan Genel Yönetim Kurulunun üye tamsayısının 33 olduğu, bu kurulun 20 üyesinin katılması ile yapılan 22/8/1970 günlü toplantıda 1327 sayılı Kanunun Anayasaya aykırılığı nedeniyle iptali için parti adına Anayasa Mahkemesine dâva açmak üzere Genel Başkan Mustafa Timisi'ye yetki verilmesinin oybirliğiyle karara bağlandığı ve bunun dâva açılmasına karar verilmesi niteliğinde olduğu, dâvanın genel yönetim kurulu kararına dayanılarak

Parti Genel Başkanınca açıldığı ve dosyanın eksikliği bulunmadığı anlaşılmış olduğundan işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ :

Dâvanın esasına ilişkin rapor, dâva dilekçesi, iptali istenilen hükümler Anayasa'ya aykırılık iddiasına dayanıklık eden Anayasa maddeleri, bunlarla ilgili gerekçeler ve başka yasama belgeleri, konu ile ilişkisi bulunan öteki metinler okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

İptal dâvasında konu ikidir. Bunlardan birisi 1327 sayılı Kanunun 9. maddesinin başka deyimle 657 sayılı Kanunun bu hükümle değiştirilen 36 ncı maddesinin din hizmetlerine ilişkin VI sayılı bendinin, ötekisi ise, yine 1327 sayılı Kanunun 93 üncü maddesinin C bendinin Anayasa'ya aykırı bulunduğu iddiasıdır.

İptal dâvası konularından 1327 sayılı Kanunun 93/C maddesi Anayasa Mahkemesinin 1970/49 - 1971/11 sayılı, 28/1/1971 günlü kararı ile iptal edilmiş bulunmaktadır. (4/5/1971 günlü, 13826 sayılı Resmî Gazete). Şu duruma göre bu konuda yeniden karar verilmesine yer olmadığından dâvanın o bölümü üzerinde durulmayacaktır.

Şu halde önce usule ilişkin iddianın yerinde olup olmadığının, sonra da dâva konusu 9 uncu maddenin din hizmetlerine ilişkin VI sayılı bendinin esasen Anayasa'ya aykırı bulunup bulunmadığı yönünün araştırılması ve tartışılması gerekmektedir.

A- 1327 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinin din hizmetlerine ilişkin VI sayılı bendi hükmünün şekil yönünden incelenmesi :

Davacı, kimi hükümlerini dâva konusu yaptığı 31/7/1970 günlü, 1327 sayılı Kanunun Cumhuriyet Senatosundaki görüşmeler dolayısıyla şekil yönünden Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

Söz konusu kanun tasarısına ilişkin dosya, Millet Meclisindeki görüşmeler sonuçlandıktan sonra bu Meclis Başkanlığının 14/7/1970 günlü, 1782 sayılı yazısı ile Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına gönderilmiştir.

Tasarının görüşülerek kabulüne ve bu arada Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı seçimine ilişkin olmak üzere Cumhuriyet Senatosunda yürütülen işlemler aşağıdaki evrelerden geçmiş bulunmaktadır.

Tasarıyı inceleyen Cumhuriyet Senatosu Bütçe ve Plân Komisyonunun hazırladığı 19/7/1970 günlü, 1/1132 - 78 sayılı rapor bastırılarak üyelere dağıtılmış ve Cumhuriyet Senatosunun 23/7/1970 günlü birleşiminde Bütçe ve Plân Komisyonu Başkanının öneresi üzerine tasarının (gündeme alınmasına, öncelikle görüşülmesine) karar verilmiştir.

Tasarının Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda görüşülmesi, 23/7/1970 - 29/7/1970 tarihleri arasındaki 99. - 104 üncü birleşimlerde tamamlanmış (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi Cilt : 61, Sayfa : 4 - 436) ve dosyası, Cumhuriyet Senatosu Başkanı İbrahim Şevki Atasagun imzalı ve 29/7/1970 günlü, Kanunlar Müdürlüğü 10661-1/1132 sayılı yazıya ilişik olarak Millet Meclisi Başkanlığına gönderilmiştir. (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem : 3, Cilt : 8, Sayfa : 930 dan sonraki 200/1 sıra s. basma yazı).

Cumhuriyet Senatosu Üyesi İbrahim Şevki Atasagun, 18 Haziran 1968 günlü Cumhuriyet Senatosuna Başkan seçildiğinden (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi Cilt : 47, Sayfa : 93) iki yıllık başkanlık süresi 18 Haziran 1970 günün de sona ermiştir. Bu nedenle Cumhuriyet Senatosunun 18/6/1970 günlü 81 inci birleşiminde başkan seçimine geçilmiş ve yapılan yedi oylamada gerekli çoğunluk sağlanamadığından seçim 23/6/1970 gününe bırakılmıştır. (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt : 59, Sayfa : 364 - 368). 23/6/1970 günlü birleşimde beş oylama daha yapılmış, fakat hiç bir adaya yeter sayıda oy verilmediğinden seçim yine sonuçlanamamıştır. (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt : 59, Sayfa : 382 - 384)

Cumhuriyet Senatosunun 30/6/1970 günlü 85 inci birleşiminde gündemin 4 üncü maddesi olarak Cumhuriyet Senatosu Danışma Kurulunun (Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı görevinin yenisi seçilinceye kadar devam, edeceği) ne dair olan 30/6/1970 günlü, 6 sayılı kararı görüşülerek sonuçta 39 a karşı 48 oyla kabul olunduğu başkanlıkça Genel Kurula duyurulmuştur. İlân edilen oylama sonucu, (39X48=87) ettiğine göre bu kararın alındığı sırada Cumhuriyet Senatosunda toplantı yetersayısının bulunmadığı görülmektedir. Fakat karar, bu açıdan geçerliliği üzerinde söz edilmeden, uygulamaya konulmuş, bir yandan da başkan seçimi oylamalarına devam olunmuş ve nihayet 19/11/-1970 günlü birleşimde Tekin Anburun Başkan Seçilmiştir. (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt : 59, Sayfa : 434 - 442 ve Cilt : 62, Sayfa : 81) Bu tarihe kadar Cumhuriyet Senatosu Başkanlık görevi Genel Kurulun yukarıda belirtilen ve Anayasa'ya göre gerekli toplanma ve dolayısıyla karar yetersayısını sağlayamamış olan 30/6/1970 günlü kararına dayanılarak İbrahim Şevki Atasagun'ca yürütülmüştür. Ancak söz konusu 1327 sayılı Kanuna ilişkin tasarının Cumhuriyet Senatosunda görüşüldüğü birleşimlerin Başkan vekillerince yönetildiği, İbrahim Şevki Atasagun'un bu birleşimlere başkanlık etmediği, görüşmeler sonuçlanınca kanun tasarısına ilişkin dosyanın, Cumhuriyet Senatosu Başkanı sıfatı kullanmak suretiyle İbrahim Şevki Atasagun imzasını taşıyan bir yazı ile Millet Meclisi Başkanlığına gönderildiği, Tutanak Dergisinin incelenmesinden anlaşılmaktadır.

Şekle ilişkin aykırılık iddiasının, bu bilgilerin ışığı altında incelenmesi, aşağıdaki sonucu ortaya koymuştur:

Anayasa'nın 84 üncü maddesi, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanlarının ikişer yıl için seçileceği kuralım koymaktadır.

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

Anayasa'nın başkanlık süresine ilişkin bu kuralı açık ve kesindir. İki yılı dolduran bir başkanın, sürenin bitimi gününden itibaren başkanlık görev ve yetkileri de sona ermiş olacağından, Anayasa hükümlerine uygun biçimde yeniden başkan seçilmedikçe, başkanlık görevini sürdürmesi olanaksızdır.

84. madde sadece seçilmiş başkan ve Başkanvekillerinden söz ettiğine göre bu maddeye ve içtüzük hükümlerine uygun biçimde seçilmiş başkan ve başkanvekilleri dışında meclislere kararla başkanvekili veya başkan atanmasına olanak yoktur. Çünkü Anayasa meclislere bu konuda herhangi bir yetki tanımamıştır.

Cumhuriyet Senatosu eski başkam İbrahim Şevki Atasagun, iki yıllık sürenin bittiği 18/6/1970 gününden itibaren başkanlık sıfatını kaybetmiş olduğu ve yeni bir başkan da seçilememiş bulunduğu cihetle bu tarihten yeni başkanın seçildiği tarihe kadar Cumhuriyet Senatosu Başkanlığının boşalmış (münhal) olduğunu kabul etmek zorunludur.

Öte yandan Cumhuriyet Senatosununun 30/6/1970 günlü birleşiminde verdiği, yenisi seçilinceye kadar eski başkan İbrahim Şevki Atasagun'un başkanlık görevinin devam edeceğine ilişkin karar, yukarıdaki açıklamaya göre Anayasa'ya aykırı olarak ve herhangi hukukî bir dayanağı bulunmadan verilmiş olduğundan ve esasen kararın kabulü sırasında toplanma yetersayısının da bulunmadığı anlaşıldığından hukukî değerden yoksundur, ve bu nedenle İbrahim Şevki Atasagun'un başkanlığının devam etmesi sonucunu doğuramaz.

Şu duruma, yani Cumhuriyet Senotusu başkanlığı boş olduğuna göre, Anayasa'nın 84 üncü maddesine ve içtüzük hükümlerine uygun biçimde seçilmiş bulunan başkanvekillerinin, hem Anayasa'dan aldıkları yetkiye, hem içtüzüğün 9 uncu maddesinin, başkanın bulunmadığı hallerde onun yetkisinin başkanvekillerince kullanılacağına ilişkin bulunan hükmüne hem de genel hukuk kurallarına dayanarak başkanlık görevlerini kesintisiz sürdürmeleri gerektiğinde kuşku yoktur.

Özetlemek gerekirse, 18/6/1970 gününden itibaren Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı boşalmıştır. Eski başkan hakkında alınan kararla yaratılan fiili halin bu hukuki sonuca etkisi olmadığından Başkanlık Divanının tümünün, bu yüzden Anayasa'ya aykırı biçimde kurulmuş duruma düştüğü öne sürülemez. Başkanlık Divanındaki herhangi bir görevin boş olması halinin, divanın tüm olarak kuruluşunu etkilemesi söz konusu olmayacağından böyle bir divanca yönetilen birleşimleri ve birleşimlerde verilen kararları olumsuzca etkileyerek onları Anayasa'ya aykırı bir duruma sokacağı sonucuna da varılamaz.

Bu nedenlerle 137.7 sayılı Kanun şekil yönünden Anayasa'ya aykırı değildir.

Fazıl Uluocak, İhsan Ecemiş ve Recai Seçkin bu sonuca değişik gerekçe ile katılmışlardır.

Avni Givda, kimi hükümleri dava konusu edilen 1327 sayılı Kanunun şekil yönünden Anayasa'ya aykırı olduğu ve iptali gerektiği görüşünde bulunmuştur.

B- 1327 sayılı Kanunun 9. maddesinin din hizmetlerini ilişkin VI sayılı bendi hükmünün esas yönünden incelenmesi :

Dava dilekçesindeki gerekçeler özet olarak şöyledir : "Anayasa'nın 2. maddesi hükmünce Türkiye Cumhuriyeti lâik bir Devlettir. Lâiklik, klasik anlamıyla din ve Devlet işlerinin birbirinden ayrılması demektir. Anayasamız'a göre din ve Devlet işleri birbirinden ayrılmıştır. Din hizmetleri bir kamu hizmeti nitelimi taşımadığına göre din adamlarının memur sayılması lâik Devlet ilkelerine uymaz. Kanunun din görevlilerini kapsamına alması Anayasa'nın 117. maddesine aykırıdır. Dâva konusu hükmün Din Hizmetleri Sınıfını kurması yoluyla Devlet, din işleriyle uğraşan teokratik bir Devlet hüviyeti almış olacaktır. Bu ise Atatürk Devrimlerinin, 1961 Devrim Anayasası'nın tam

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

manası ile inkârıdır ve Anayasa'da kabul edilmiş olan lâiklik ilkesine ve dolayısıyla Anayasa'nın 2., 4., 19., 117. ve 154. maddelerine aykırıdır."

Dava konusu hükmün Anayasa'ya aykırı olup olmadığı sorununun çözülmesi herşeyden önce lâiklik ilkesinin niteliğinin ve Anayasamız'daki anlamının ne olduğunun araştırılıp saptanmasına bağlıdır.

Görüşmeler sırasında olayda lâiklik ilkesinin incelenip karara dayanak yapılmasına gerek bulunmadığı, dâva konusu hükmün yalnız Anayasa'nın 154. maddesiyle karşılaştırılarak Anayasa'ya aykırılığı durumunun araştırılması ve tartışılmasının yeteceği fikri ortaya atılmışsa da çoğunlukça dâvada Din Hizmetleri Sınıfının kurulmasının lâiklik ilkesine aykırı olduğu ileri sürülerek Anayasa'ya aykırılık iddiası özellikle bu yöne dayandırılmış ve esasen çözümü kolaylaştırma bakımından sorunun daha çok aydınlığa kavuşması ve 154. madde hükmünün Anayasa'da yer alması nedeninin saptanabilmesi de, Anayasa'mızda benimsenen lâiklik ilkesinin anlam ve niteliğinin belirtilmesiyle mümkün bulunmuş olduğundan önce lâiklik ilkesinin Anayasal anlam ve niteliğinin ve ilkenin benimsenmesi nedenlerinin incelenip tartışılması gerekli ve zorunlu görülmüştür. Muhittin Gürün bu görüşe katılmamıştır.

Şu halde lâiklik ilkesinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası açısından anlamının ve kapsamının ne olduğu saptandıktan sonra dâva konusu hükmün bu ilkeye ve Anayasa'nın öteki kurallarına aykırılığı sorununun tartışılması gerekir.

Her şeyden önce şurasını belirtmelidir ki, lâiklik ilkesi din ve Devlet ilişkilerini düzenleyen bir ilke olması nedeniyle, her ülkenin içinde bulunduğu ve her dinin bünyesinin oluşturduğu koşullar arasındaki ayrılıkların, lâiklik anlayışında da ortaya ayrımlar çıkarması zorunlu bir sonuçtur.

Hukukî yönden, klâsik anlamda lâiklik, din ve Devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamına gelmektedir. Ayrılık dinin Devlet işlerine, Devletin de din işlerine karışmaması biçimindedir ki bu anlayışa göre kilise tüm anlamı ile bağımsızdır. Bu durum, Hıristiyan dinine bağlı milletlerde birçok tarihi olguların, gereksinme ve zorunlulukların sonucu olduğu kadar bu sonuçta kilisenin dini bir kuruluş bulunmasının, Hıristiyanlıkta ruhani bir sınıfın, bir din hizmetinin varlığının ve Papanın kutsal nitelikte dinî bir başkan olarak kabul edilmesinin de etkisi çöktür.

İslâmlıkta ise bir ruhban sınıfı bulunmadığı gibi, mabetlerde, görevli kimseler de kutsal nitelikte değillerdir. Şu halde her iki dinin koşulları aynı olmadığı gibi din işleriyle uğraşan kimselerin bağımsızlığı veya özerkliği anlayışının gerek ülkemizde gerekse batı devletlerinde oluşturacağı sonuçlar da birbirinin aynı değildir. Bu konuya ileride değinilecektir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle Hıristiyan ve İslâm dinine bağlı milletlerin kurdukları devletlerdeki lâiklik anlayışında bir ayrımın var olması zorunlu bulunduğundan, mabet ve din işleriyle uğraşanların devletten tüm ayrı ve bağımsız oluşunun lâiklik anlayışında bir ilke gibi benimsenmesi ancak, Hıristiyan dininin kabul edildiği ülkelerdeki devletler için söz konusu olabilir. Yoksa buna, her dinin inanç ve gereklerinden doğan ayrılıkları gözönünde bulundurmadan geniş ölçüde genel bir ilke niteliği vermeğe olanak yoktur. Lâiklik din ve devlet ilişkilerini düzenleyen bir ilke olduğuna göre dinî anlayış yönünden benzer koşulları bulunmayan bir ülkenin, batı hukukundaki anlamı ve biçimiyle lâiklik ilkesini benimsememesini koşullardaki ayrılığın sonucu gibi görmek gerekir. Kaldı ki batı ülkelerinde dahi kimi devletlerin lâiklik anlayışı arasında ayrımlar vardır.

Bu açıklamadan sonra ülkemizde İslâmlık esasları karşısında lâikliğin gelişmesine kısaca göz atmakta konunun iyice aydınlığa kavuşması bakımından yarar görülmektedir: Bilindiği üzere, Osmanlı imparatorluğunda dine bağlı bir Devlet düzeni kurulmuştu, İslâmlık kuralları, yalnız

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

bireyin manevî hayatını yani inanç alanını değil aynı zamanda toplum ilişkilerini, Devlet faaliyetlerini ve hukuku da düzenlemiştir. Fakat zaman ilerledikçe, özellikle Tanzimattan (1839) beri birçok tarihi olaylar, gereksinmeler ve bunları doğuran toplumsal gerçeklerin etkisiyle yavaş yavaş, toplum ilişkileri, Devlet faaliyetleri ve hukuk alanında dinî esaslara dayanmayan kanunlar kabul edilmeye başlanmıştır; böylece dinî kuralların toplumsal ilişkilere ve Devlet faaliyetlerine egemen olması temel görüşünden ayrılmaya başlanmış, ve bu durum giderek kendi koşullarına uygun bir biçimde gelişmiştir. Kabul etmek gerekir ki, Osmanlı Devleti gibi dine bağlı bir devlet düzeninde böyle bir gelişmenin ifade ettiği anlam büyüktür. Bu gelişmede islâmlığın kimi hoşgörülük kurallarının da payı vardır. "Zamanın ve hayat koşullarının değişmesiyle dinin eylem hükümleri de değişir" biçimindeki ilke karşısında, İslâmlığın toplum ilişkilerini, Devlet faaliyetlerini ve hukuku düzenleyen kuralları yerine, zamanın ve yaşama koşullarının değişmesiyle dinî esaslara dayanmayan kuralların geçmeğe başlamasında, dinî anlayış yönünden bir engel bulunmamış olması büyük yardım sağlamıştır.

Bu açıklamalardan sonra 1961 Anayasasıyla benimsenmiş olan lâiklik ilkesinin anlamının ne olduğu konusunun incelenmesine geçilecektir.

Ülkemizde 1961 Anayasasıyla kabul edilmiş plan lâiklik ilkesi, geçirilen tarihi tecrübeler, devrimlere ulusun dini ve siyasî özelliklerine ve yurdumuz koşullarına uygun bir anlam taşımaktadır. Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan lâiklik ilkesi, Devletin niteliklerinden birini açıklar ve belirler. Buradaki lâiklik ilkesinin kavramını saptamak için Anayasanın konu ile yakın ilgisi bulunan, Özellikle başlangıç bölümünün, 2., 19., 153. ve 154. maddelerinin ışığı altında inceleme yapılması ve Anayasa koyucunun kastettiği anlamın araştırılıp tartışılması uygun olacaktır,

1- Anayasa'nın 153. maddesinde, bu Anayasa'nın hiçbir hükmünün Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma amacını günden, madde metninde gösterilmiş devrim kanunlarının, bu Anayasa'nın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin Anayasa'ya aylan olduğu şekilde anlaşılacağı ve yorumlanacağı belirlenerek böylece lâik Devlet düzeninin korunması hedef tutulmuş bulunmaktadır. 1961 Anayasasıyla güdülen ana erek başlangıç bölümünde (Türk Ulusunun daima yücelmesi) ve 153. maddesinde ise (Türk Ulusunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi) biçiminde saptanmıştır. Bu esasların Anayasa'da yer alması, az önce açıklanan, ana ereğe varılmasını engelleyebilecek veya zorlaştırabilecek nitelikte hiç bir hak ve özgürlüğün Anayasa'da tanınmamış olduğunu, Anayasa'da benimsenmiş lâiklik düzenine ilişkin kuralların ancak bu ana ereği gerçekleştirme doğrultusunda yorumlanabileceğini, bu ana ereğin Anayasa'da öngörülen bir çok sınırlandırmaları zorunlu kılan bir neden, daha açıkçası Anayasa'da benimsenmiş bütün temel ilkelere egemen bir düşünce olduğunu anlatır.

Şu nedenlerdir ki tarihî tecrübelerinden de ders alınarak ülkemizde bu ana amaca aykırı erek güden dinî örgütlerin kurulmasına Anayasa hükümleriyle olanak tanınmamıştır. İkinci Meşrutiyet sıralarında Edirne'de kurulan cemaati İslâmiye teşkilâtının yurdun yükselmesi amacına engel olma yönünden faaliyetlerde bulunma yolunu tutmuş olduğunu burada belirtmede yarar vardır.

Şu halde Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan lâiklik ilkesinin anlamı saptanırken dayanılacak ilk esas bu ana erektir.

2- Anayasa'nın, lâiklik ilkesinin esaslarını saptayan ve düşünce ve inanç hak ve hürriyetlerini belirleyen 19. maddesinin birinci fıkrasında, ferdin manevî hayatına ilişkin olan dinî inanç bölümünde sınırsız bir hürriyet tanınmış, üçüncü ve dördüncü fıkralarla da (Kimsenin ibadete, dinî

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlarını açıklamaya zorlanamayacağı ve kimsenin dinî inanç ve kanaatlarından dolayı kınanamıyacağı ve dinî eğitim ve öğrenimin ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanunî temsilcilerinin isteğine bağlı bulunduğu) açıklanmıştır. Lâiklik ilkesinin önemli esaslarından olan bu hükümler din aynını gözetmeksizin herkesi kapsamakta bulunmuş ve böylece din hürriyeti Anayasa inancası altına alınmıştır.

3- Ancak toplum hayatına etkili olabilecek ilişkilerde ölçsüz hak ve sınırsız hürriyet düşünülemediğinden din hürriyetinden doğan hakların da bireyin manevî hayatı alanından taşır toplum alanına ve toplumun huzurunu ve çıkarlarını tahdit eden eylem ve davranışlara dönüşmesinin, milletin çıkarlarını ve huzurunu korumakla yükümlü olan Devletçe önlenmesi zorunludur. Bu nedenle din hürriyetinin bu bölümünün, her toplumsal müessesede olduğu gibi, sınırlamalara tabi tutulmak zorunluluğu karşısında 19. maddenin ikinci fıkrasıyla dînin, bireyin manevî hayatının sınırını aşan, toplumsal bir nitelik alan ibadet, dinî âyin ve törenler kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmamak şartıyla serbest bırakılmıştır.

19. maddenin beşinci fıkrasında da kimsenin, Devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırmaya veya siyasî veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şartıyla istismar edemeyeceği, kötüye kullanılmıyacağı açıklanmış ve yasak dışına çıkanlar için yaptırımlar konulmuştur.

Gerçekten tarihimizde görülmüştür ki, Devletin dine bağlı olduğu Osmanlı imparatorluğunda, din hürriyetinin sınırlanmadığı devirlerde din toplum hayatının bütün alanlarına, Devletin karar ve hareketlerine daima müdahale etmiş ve dinin sömürülmesi, kötüye kullanılması dinî taassubun son derecelere ulaşması yüzünden, medeniyetin ilerleme aşamalarında ortaya çıkan her icad ve yeni buluş dine aykırı olduğu fetvaları ile karşılaşmış; hatta bu fetvalar düşman istilasına uğrayan vatani kurtarma çabalarını engelliyen derecelere kadar varan tehlikelere yol açmıştır. Bu yüzden toplumumuzun gelişmesi için en lüzumlu icadlar bile yıllarca ve hatta bazan yüzyıllarca sonra ülkemize sokulabilmiş; böylece medeniyetin ilerleyişine ayak uydurulamamış, bunun sonucu olarak da Devlet, zaafa ve gerilemelere uğrayarak Osmanlı imparatorluğunun son yıllarında parçalanmalara kadar sürüklenmiştir. Bugün dahi kimi kimselerin dinî kötüye kullanmakta ve sömürmekte oldukları acı tecrübelerle anlaşılmaktadır. Bu nedenlerle Anayasa Koyucu din hürriyetinde bu biçimde sınırlamaları öngörmek zorunda kalmıştır.

4- Anayasa'nın 19. maddesinin beşinci fıkrası, aynı zamanda lâiklik ilkesinin anlamını tayin eden hükümler de getirmiştir. Bu fıkrada Devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzeninin kısmen de olsa din kurallarına dayandırılmıyacağı hükmü kabul edilmiş bulunmaktadır. Hüküm Anayasa'daki lâiklik ilkesinin, dinin Devletin işlerine karışlamayacağı anlamında olduğunu açıkça göstermektedir. Bizde din ve Devlet işlerinin birbirinden ayrılığının anlamı budur. Anayasa'nın 2. maddesine ilişkin gerekçede yer alan "Türkiye Cumhuriyeti lâiktir. Dinin Devlet işlerine karışmasını ve hukukun aklî olmayan (Naklî) kaynakların tesiri altında bulunmasını reddeder. Bunun dinî inkâr manasına gelmediği, ancak dinin fertlerin vicdanına terk edildiğini ifade ettiği şüphesizdir) biçimindeki sözler dahi Anayasa Koyucunun bu kasdını pekiştirmektedir.

Yukarıda saptanan esaslardan da anlaşıldığı üzere Anayasa Koyucu. Anayasadaki lâiklik ilkesinin anlamını tayin ederken mabedin ve din işleriyle uğraşan kimselerin özerk veya bağımsız oldukları biçiminde bir anlam kasdetmiş değildir. Daha önce de değinildiği üzere, Hristiyan dininin taşıdığı özelliğe göre din ve devlet işlerinin birbirine karışmaması esasının, kilisenin bağımsızlığı biçiminde mânalandırılmasında bir sakınca görülmemiştir. Çünkü Batı devletlerinde dinin kötüye kullanılması ve sömürülmesi bizdeki şekilde bir sonuç doğurmadığından din ve devlet işlerinin

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

birbirine karışmaması yönünden kabul edilen, kilisenin bağımsızlığı durumu devlet düzeni bakımından bir tehlike göstermemektedir. Oysa İslâmlık bireylerin yalnız vicdanlarına ilişkin olan dinî inanç bölümünü düzenlemekle kalmamış, aynı zamanda bütün toplum ilişkilerini, devlet faaliyetlerini ve hukuku da tanzim etmiştir. Bu durumda ülkemizde din hürriyetinin Anayasa ile çizilen sınırlarının ihlâli dinin sömürülmesi ve kötüye kullanılması, Devletin lâiklik esasına dayanan düzenine karşı gelinmesi anlamını taşımakta; Anayasanın temel ereklerini engelleme sonucunu doğurmaktadır. Böyle bir tutumun ve sınırsız, denetimsiz bir din hürriyeti ve bağımsız bir dinî örgütlenme anlayışının ülkemiz için pek ağır tehlikelerle yüklü olduğu uzak ve yayın tarihi tecrübelerle anlaşılmıştır. Bu nedenlerle Anayasa Koyucu, mabedin ve din işleriyle uğraşan kimselerin özerkliği veya, bağımsızlığı biçiminde sınırsız ve Devlet denetimi dışında kalan bir din hürriyeti anlayışının Anayasa'da kabul edilen lâiklik düzeni ve ilkelerine uygun görmemiştir.

5- Yukarıki bentte açıklanan nedenlere dayanan zorunluluklar karşısında Anayasamızda din ve Devlet ilişkileri tayin edilirken din hürriyetinin, bireyin manevî hayatına ilişkin olanlarının dışındaki bölümleri için birtakım sınırlamalar getirilmiş ve kurulmuş olan lâik devlet düzenini korumak üzere yaptırımlar konulmuştur. Bunların sonucu olarak Devlete din hürriyeti üzerinde bir denetim yetkisi tanınmış bulunmaktadır. Bu yetki, din ayrımı gözetilmeksizin, bireylerin dinî inançlara tecavüzlerini önleyici tedbirler almak ve ibadetlerin, dinî âyin ve törenlerin kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olup olmadığını izlemek, dinî sömürmeyi ve kötüye kullanmaları ve dinî taassubu önlemek gibi biçimlerde kendini göstermektedir. Böylece, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan ve (Türk Ulusunun daima yücelmesi), (Türk Ulusunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi) deyimlerinde ifadesini bulan anaereğin gerçekleştirilmesi mümkün görülmüştür.

Dinin toplum alanına etkili eylem ve davranışlar bölümünün kamu düzeni ve güvenliği yönünden çoğu ülkelerde denetim altına alınmış bulunduğu da bir gerçektir.

Şu halde Anayasa'daki lâiklik ilkesinin bir özelliği de Devlete din hürriyeti üzerinde denetim yetkisi tanıyan bir nitelik taşımakta olmasıdır.

Özetlemek gerekirse, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında kabul edilen lâiklik ilkesi: Özellikle;

a) Dinin Devlet işlerinde egemen ve etkili olmaması esasını benimseme,

b) Dinin, bireylerin manevî hayatına ilişkin olan dinî inanç bölümünde aralarında ayırım gözetilmeksizin, sınırsız bir hürriyet tanımak suretiyle dinî Anayasa inancası altına alma,

c) Dinin, bireyin manevî hayatını aşarak toplumsal hayatı etkileyen eylem ve davranışlara ilişkin bölümlerinde, kamu düzenini güvenini ve çıkarlarını korumak amacıyla, sınırlamalar kabul etme ve dinin kötüye kullanılmasını ve sömürülmesini yasaklama,

ç) Devlete, kamu düzenini ve haklarının koruyucusu sıfatıyla dinî hak ve hürriyetler üzerinde denetim yetkisi tanıma niteliklerinden oluşmuş bir ilkedir.

Anayasamızda yer alan lâiklik ilkesinin anlamının böylece saptanmasından sonra Anayasa'nın 154. maddesi karşısında dâva konusu 9. madde ile din işleri sınıfının kurulmasının Anayasa'ya aykırılığı sorununun incelenmesine sıra gelmiştir :

Bu sorunun çözümlenebilmesi için önce Diyanet İşleri Başkanlığının Anayasa'da yer almasının lâiklik ilkesine aykırı olduğu yolundaki iddianın incelenmesi uygun olacaktır.

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

Anayasa'nın 154. maddesi, (Genel idare içinde yer alan Diyanet işleri Başkanlığı, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir) hükmünü koymuştur.

Diyanet işleri Başkanlığı, dinî bir teşkilât değil Anayasa'nın 154. maddesinde saptandığı üzere genel idare içinde yer almış idarî bir teşkilât durumundadır ve bu teşkilâta mensup kişiler de 154. maddede sözü geçen özel kanun ve dolayısıyla 154. madde hükmünce memur niteliğinde sayılmışlardır. Bu durumun bir Anayasa hükmü gereği olması dolayısıyla de, Anayasa'nın 117. maddesine aykırılıktan söz edilemez.

Diyanet İşleri Başkanlığının Anayasa'da yer almasının ve mensuplarının memur niteliğinde sayılmasının, yukarıdaki bölümlerde açıklandığı üzere birçok tarihi nedenlerin, gerçeklerin ve ülke koşullarıyla gereksinmelerinin doğurduğu bir zorunluk sonucu olduğundan kuşku yoktur. Anayasanın 154. maddesinin gerekçesinde (Dinî inanç ve kanaat hürriyetini, temel hak ve hürriyetler arasında ilân eden, ibadet ve dinî törenlerin serbestisini teminat altına alan Anayasa'da sosyal bir müessese olarak dinin taşıdığı önembakımından, Dinayet işleri Başkanlığının bugüne kadar olduğu gibi genel idare içinde yer alması tabî ve zarurî görülmüştür. Bu sebeple tasarının ek 2. maddesinde sevk edilen hüküm, Diyanet İşleri Başkanlığının özel kanunundaki görevleri yerine getireceği esasını muhafaza etmektedir) denilmektedir.

Gerçekten, Diyanet İşleri Başkanlığının Anayasa'da yer almasının nedenleri Anayasamızda kabul edilen lâiklik düzen ve esaslarından ve bir Anayasa hükmü olan 154. maddedeki, Diyanet İşleri Başkanlığının özel kanununda gösterilen görevleri yerine getireceği yolundaki ibareden de anlaşılmaktadır. Bunlara göre Diyanet İşleri Başkanlığının Anayasa'da yer alması şu zorunluk ve nedenlere dayanmaktadır :

Dinin Devletçe denetiminin yürütülmesi, din işlerinde çalışacak kimselerin yetenekli olarak yetiştirilmesi yoluyla dinî taassubun önlenmesi ve dinin toplum için manevî bir disiplin olmasının sağlanması ve böylece Türk Milletinin çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi, yücelmesi ona ereğinin gerçekleştirilmesi gibi nedenlere dayandığı gibi aynı zamanda toplumun çoğunluğunun müslüman bulunduğu ülkemizde, dinî ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için din işleri görececek kişiler, mabet ve başka maddî ihtiyaçların sağlanması ve bunların bakımı gibi konulara yardım etmek nedenlerine de dayanmaktadır. Devletin her içtimaî müessesede olduğu gibi, içtimaî bir müessese olan toplumun dinî gereksinmelerine yardım etmesinin Anayasa'da yer alan ve nitelikleri açıklanan lâiklik esaslarına aykırı bir yanı bulunmadığı gibi Diyanet işleri Bakanlığının Anayasa'da yer almasının da yukarıda açıklanan nedenlere dayanması karşısında, lâiklik ilkesine aykırı düştüğü kabul edilemez. Yine bu nedenlerle Devletin bu alandaki yardımı ve Diyanet İşleri Kuruluşu görevlilerinin memur sayılması Devletin din işlerini yürüttüğü anlamına gelmeyip ülke koşullarının zorunlu kıldığı ihtiyaca uygun bir çözüm yolu bulmak erek ve anlamını taşımaktadır.

Şurası belirtilmelidir ki Anayasa'nın kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan yasalara göre Diyanet İşleri Başkanlığı örgütünün görevlileri, merkez kuruluşu görevlileri ile merkez dışındaki görevliler ve bu arada imam, hatip,, müezzin ve kayyim gibi hizmetlilerdir; Nitekim Diyanet işleri Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki 2800 sayılı Kanunda bazı değişiklikler yapılmasına dair 3665 sayılı Kanuna Ek 23/3/1950 günlü, 5634 sayılı Kanunun (Düster 3. Tertip-Cilt 31, sayfa : 1950) 5. maddesinde hayrat hizmetlerinin atama, yer değiştirme ve görevden çıkarma işlerinin her il ve ilçe müftüsünün başkanlığı altında o yerlerden seçilecek iki üyenin katılacağı komisyonca görülmesi, 9 maddesinde de hayrat hizmetlileri kadrolarının her yıl Bütçe Kanununa bağlı ayrı bir çizelgede gösterileceği kurala bağlandığı, böylece imam, hatip, vaiz gibi görevlilerin dahi Diyanet İşleri Başkanlığı örgütü içinde yer alan görevliler olduğu anlaşılmaktadır. Bundan başka 1960 ve 1961 malî yıllarına ilişkin Bütçe Yasalarına ek-(S) çizelgelerinde, imam, hatip, müezzin ve kayyimlerin (hayrat kademesi) başlığı altında ücret kadroları vardır ve bu kimseler 1961 Anayasa'sının yapıldığı

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

ve kabul edildiği sırada, Diyanet işleri Başkanlığı bütçesinden ücret alan görevlilerdir. (Düster 3, Tertip - Cilt : 41, sayfa : 816; Düster 4. Tertip Cilt 1, sayfa : 2122, 2157).

Diyanet işleri Başkanlığının, Anayasa'nın 154. maddesinde yer alan özel kanunun 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun olup bundan önceki Yasalar ise 633 sayılı Kanunun 41 inci maddesiyle kaldırılan yasalardır. Diyanet işleri Başkanlığının özel kanununda sayılan görevlerin konusunu oluşturan işler Anayasa hükmüyle benimsenmiş bulunduğundan bunların Anayasa'ya aykırı düşeceği kabul edilemez. Sözü geçen Özel kanunda, Diyanet işleri Başkanlığına verilen işler arasında özlük işleri ve köy iman ve hatiplerine kadar gösterilen bütün görevlilerin inha ve atanmaları usulü ve bunlarda aranacak nitelikler açıklanmış ve böylece bunların atanmaları, Anayasa'nın 154. maddesinde açıklandığı üzere Diyanet işleri Başkanlığının özel kanunda gösterilen bir görevi yerine getirmesi niteliğini kazanmış olduğundan bu görevlilerin atanmalarının lâiklik ilkesine aykırı düşeceği görüşü de savunulamaz. Dâva konusu 1327 sayılı Kanunun 9. maddesinin VI sayılı bendinde din hizmetleri sınıfının yer almasının Anayasa'ya aykırılığı sorununa gelince: Sözü geçen bentte :

"VI- DİN HİZMETLERİ SINIFI :

Din hizmetleri sınıfı özel kanunlarına göre çeşitli derecelerde din eğitimi görmüş olan ve dinî görev yapan Devlet memurlarını kapsar" denilmektedir. Bu bentte sözü geçen Özel kanun, Diyanet İşleri Başkanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 633 sayılı Kanundur. Bundan önceki Yasalar da yukarıda değinildiği gibi 633 sayılı Kanunun 41. maddesiyle kaldırılan yasalardır. Söz konusu Kanunda Diyanet işleri Başkanlığının bütün kuruluşları, ve kuruluşların görevleri gösterilmiş ve bunların atanma usul ve koşulları 21. maddesindeki bentlerde belirlenmiş ve bu bentlerin dışında kalan memurların da Başkanlıkça atanacağı açıklanmıştır.

Demek oluyor ki dâva konusu hükümde din hizmetleri sınıfına dahil olarak gösterilen memurlar, Anayasa'nın 154. maddesinde sözü geçen özel kanun olan 633 sayılı Kanunun kuruluş bölümünde açıklanan memurlardır. Bunların ise görev ve atanmalarının Anayasa'nın getirdiği lâiklik anlayışına aykırı bulunmadığı daha önce nedenleriyle açıklanmış bulunmaktadır. Bu memurların nitelikleri, inha ve atanmaları tamamiyle 633 sayılı Kanuna bağlıdır. Dâva konusu hükümde "Din Hizmetleri Sınıfı" sözlerinin yer almış olması, ülkemizde bağımsız veya özerk bir din sınıfı, dinî bir örgüt kurulması anlamında olmayıp Devlet personel reformu yönünden bütün Devlet memurlarının bir tasnife tabi tutularak tasnife giren memurların öğrenim durumlarına göre hangi dereceden başlayıp hangi dereceye kadar yükselebileceğini göstermek ereğine dayanmaktadır.

Şu duruma göre dâva konusu hükümle din hizmetleri sınıfının kurulmuş olması Anayasa'daki, nitelikleri açıklanan lâiklik ilkesine ve binnetice Anayasa'ya aykırı bulunmadığından davanın reddi gerekir.

Avni Givda ve Ahmet Akar bu görüşe Muhittin Gürün gerekçenin bir bölümüne katılmamıştır.

5- SONUÇ :

1- 1327 sayılı Kanunun 9. maddesinin din hizmetlilerine ilişkin VI sayılı bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve dâvanın bu konuya yönelen bölümünün reddine Avni Givda ve Ahmet Akar'ın esastan, Muhittin Gürün'ün gerekçenin bir bölümünde karşı oylarıyla ve oyçokluğuyla,

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

2- Aynı yasanın 93. maddesinin C bendi daha önce Anayasa Mahkemesinin 28/1/1971 günlü, 1970/49-1971/11 sayılı kararı ile iptal edilmiş olmadığından bu konuda yeniden karar verilmesine yer olmadığına oybirliğiyle,

21/10/1971 gününde karar verildi.

Başkan
Muhittin Taylan

Başkanvekili
Avni Givda

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Sait Koçak

Üye
Şahap Arıç

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Recai Seçkin

Üye
Ahmet Akar

Üye
Halit ZARBUN

Üye
Ziya Önel

Üye
Kâni Vrana

Üye
Mustafa Karaoğlu

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Şevket Müftügil

Üye
Ahmet H. Boyacıoğlu

KARŞIOY YAZISI

1- Kimi hükümlerinin iptali dâva edilen 1327 sayılı Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Bu karşıoy yazısının ilgili bulunduğu 21/10/1971 günlü, 1970/53-1971/76 sayılı Anayasa Mahkemesi kararında da belirtildiği üzere dâva konusu iki hükmü kapsayan 31/7/1970 günlü, 1327 sayılı Kanuna ilişkin tasarı Millet Meclisi Başkanlığının 14/7/1970 günlü yazısı ile Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına gönderilmiş Cumhuriyet Senatosu tasan üzerindeki görüşmeleri 29/7/1970 gününde bitirmiş ve tasarı dosyası Başkanlığın aynı tarihli yazısı ile Millet Meclisi Başkanlığına geri çevrilmiştir. Yine kararda açıklandığı gibi Cumhuriyet Senatosu başkanı Atasagun'un başkanlık süresi 18/6/1970 de bitmiş, 30/6/1970 gününde "Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı görevinin yenisi seçilinceye kadar devam edeceği" ne Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca karar verilmiş ve

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı görevi Atasagun'ca yeni başkanın seçildiği 19/11/1970 gününe dek yürütülmüştür.

Cumhuriyet Senatosu Başkanı, Anayasa'nın 84. maddesinin ikinci fıkrası hükmüne göre, iki yıl için seçilir. Anayasa'nın kesin olarak belirlediği bu hizmet süresinin yeni başkan seçilinceye dek kendiliğinden devam etmesi düşünülemeyeceği gibi Cumhuriyet Senatosu kararıyla uzatılmasına da olanak yoktur. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 30/6/1970 günlü kararı hem bu yönden Anayasa'nın 84. maddesine, hem de kararın alındığı sırada toplantı yetersayısı bulunmadığı için 86. maddeye aykırıdır.

Çoğunluk, durumun Anayasa'ya aykırılığını kabul etmekle birlikte Cumhuriyet Senatosu Başkanlığını boş sayarak Başkanlık Divanındaki bir görevin boş olması halinin Divanın tüm olarak kuruluşunu etkileyemeyeceğini, esasen Atasagun'un tasarının görüşüldüğü birleşimlere başkanlık etmediğini ve birleşimleri başkanvekillerinin yönettiğini ileri sürmekte; 1327 sayılı Kanunun şekil yönünden Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna varmaktadır.

Atasagun'un Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı görevini sürdürmesi Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun Anayasa'ya aykırı da olsa, 30/-6/1970 günlü kararına dayanmakta; Başkan sıfatı ve bu sığata ilişkin yetkileri o sıralarda Cumhuriyet Senatosunca ve öteki ilgili merci ve makamlarca tanınmış bulunmaktadır. Onun içindir ki Cumhuriyet Senatosu Başkanlığının boş sayılmasına olanak yoktur. Atasagun bu dönemde tüm başkanlık yetkilerini gerektiğçe kemaliyle kullanmış; üstelik bir süre Anayasa'nın 100. maddesi uyarınca Cumhurbaşkanına da velilik etmiştir.

25/10/1970 - 6/12/1970 günleri arasında yayımlanan Resmî Gazeteler incelenirse Atasagun'un Cumhurbaşkanlığı vekili sıfatıyla :

"6772 sayılı Kanuna göre yapılacak ilâve tediye" ye ilişkin 7/1419 sayılı, 22/10/1970 günlü Bakanlar Kurulu kararnamesini, (25/10/1970 günlü 13650 sayılı Resmî Gazete);

Bakanlar Kurulunun 7/1414 sayılı, 17/10/1970 günlü Türk vatandaşlığına kararnamesini, İçişleri Bakanlığına ilişkin 8725 sayılı, Maliye Bakanlığına ilişkin 8731 sayılı, Tarım Bakanlığına ilişkin 8723 sayılı atama kararlarını (28/10/1970 günlü, 13653 sayılı Resmî Gazete);

Ticaret gübrelerine ilişkin 7/1415 sayılı, 17/10/1970 günlü Bakanlar Kurulu kararnamesini (31/11/1970 günlü 13656 sayılı Resmî Gazete);

Bakanlar Kurulunun 7/1403 sayılı, 17/10/1970 günlü "vekâleten atama" ve 7/1410 sayılı, 17/10/1970 günlü "Maden Kanunu kapsamına alma" kararnamelerini (5/11/1970 günlü, 13658 sayılı Resmî Gazete);

Bakanlar Kurulunun "bir yönetmeliğın yürürlüğe konulması" na ilişkin 7/1402 sayılı, 15/9/1970 günlü kararnamesini (7/11/1970 günlü, 13660 sayılı Resmî Gazete);

Başbakanlığa (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü) ilişkin 8742 sayılı atama kararını (8/11/1970 günlü, 13661 sayılı Resmi Gazete);

İçişleri Bakanlığına ilişkin 8740 sayılı atama kararını ve bir köyün bir belde sınırlan içine alınmasının uygun görüldüğü" ne dair 8741 sayılı kararı (9/11/1970 günlü, 13662 sayılı Resmî Gazete);

Bakanlar Kurulunun "İsviçre ile akdedilmiş kredi anlaşmasının mütemmim cüz'ünü teşkil etmek üzere taraflar arasında teati edilmiş mektupların 31/5/1963 günlü, 244 sayılı Kanunun 3. ve

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

5. maddeleri uyarınca onaylanmasına dair " olan 7/1412 sayılı, 17/10/1970 günlü kararnamesini (6/12/1970 günlü, 13686 sayılı Resmî Gazete);

İmzalamış olduğu görülecektir. Dâva konusu 1327 sayılı Kanuna ilişkin tasan dosyası da Millet Meclisi Başkanlığına Atasagun'un imzaladığı yazı ile gitmiştir. O sıralarda Cumhurbaşkanına vekillik etmekte bulunsaydı 1327 sayılı Kanunu Anayasa'nın 100. ve 93. maddeleri uyarınca yayınlayacağında da kuşku yoktu.

Özetlemek gerekirse 18/6/1970 ve 19/11/1970 günleri arasındaki dönemde Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı boş değildi; bu makamı, Anayasa'ya aykırı olarak, Atasagun doldurmakta idi.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanı bir bütündür, Başkandan, başkanvekillerinden, Divan kâtiplerinden ve idare amirlerinden oluşur (Cumhuriyet Sanatosu İçtüzüğü madde 3). Divan içinde en önemli görev yerini işgal eden Başkanın durumundaki Anayasa'ya aykırılık elbette ki Divanın tüm kuruluşunu etkiler ve Anayasa'ya aykırı duruma sokar. Başkanın 1327 sayılı Kanuna ilişkin tasarının görüşüldüğü birleşimleri bizzat yönetmemiş olmasının sonucu değiştirmesi düşünülemez. Kaldı ki başkanvekilleri de birleşimlerde görüşmeleri Başkana vekâleten, başka bir deyimle onun hukukî yetkilerini kullanarak yönetirler. Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 9. maddesinden çıkan anlam da budur.

1327 sayılı Kanuna ilişkin tasarı üzerindeki görüşmeleri kuruluşu Anayasa'ya aykırı olan bir Başkanlık Divanınının yönetmiş bulunması bu kanunun iptal nedeni olacak bir şekil eksikliği ile malul sayılmasını gerektirir. Şu duruma göre dâva konusu kanun hükmü şekil yönünden Anayasa'ya aykırıdır; iptal edilmelidir.

1970/53 sayılı dâvada verilen 21/10/1971 günlü, 1971/76 sayılı kararın "şekil yönünden Anayasa'ya aykırılık olmadığına ilişkin bölümüne bu gerekçe ile karşıyım.

II- 657 sayılı Yasanın 1327 sayılı Yasanın 9. maddesiyle değişik 36. maddesinin VI sayılı bendinin Anayasa'ya esas yönünden aykırılık sorunu :

14/7/1965 günlü, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 31/7/1970 günlü, 1327 sayılı Yasanın 9. maddesiyle değişik 36. maddesinde bu kanuna tabi kurumlarda çalıştırılan Devlet memurlarının sınıfları belirlenmiştir. Maddenin VI sayılı bendi "din hizmetleri sınıfı" na ilişkindir. Dava konusu edilen bu bent hükümlerine göre "din hizmetleri sınıfı" özel kanunlarına göre çeşitli derecelerde dinî eğitim görmüş olan ve dinî görev yapan Devlet memurlarını kapsamaktadır. İlkokul mezunu kayyımlar, imamhatipler, müezzinler, kuran kursu öğretmenleri, vaiz ve müftüler, imam-hatip okulunun birinci dönemini bitirmiş imam-hatipler; imam-hatip okulunun ikinci dönemini bitirmiş imam-hatipler; dinî eğitim veren yüksek okul veya fakülteleri bitirmiş bulunanlar burada a, b, c ve d fıkralarında işe başlama ve son yükselme dereceleri açıklanarak sıralandırılmışlardır.

Öte yandan Dinayet işleri Başkanlığı kuruluşu ve görevleri hakkındaki 22/6/1965 günlü, 633 sayılı Kanunun 1. maddesinde bu başkanlığın "İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" üzere kurulduğu belirlenmektedir. Başkanlığın bir başkam iki başkan yardımcısı vardır. Merkez kuruluşu Din İşleri Yüksek Kurulu, Dinî Hizmetler ve Din Görevlilerini Olgunlaştırma Dairesi, Teftiş Kurulu, Hukuk Müşavirliği, Personel Dairesi, Donatım Müdürlüğünden; iller kuruluşları il ve ilçe müftülüklerinden oluşmuştur. Yasada ayrıca vaizlerin ve "cami görevlileri" nin de sözü edilmektedir. (Madde 2. 17. 18).

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

"Din hizmetleri" konusunda bir fikir vermek üzere ve özet olarak yasalardan alınan bu bilgilerden sonra şimdi de Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın din alanına ilişkin ilkelerine yine kısaca değinilecektir.

İlgili maddelere şöyle bir göz atış bile Anayasa Koyucunun konuya verdiği önemi ve gösterdiği titizliği ortaya koymaya yeterlidir.

Türkiye Cumhuriyeti lâyük bir devlettir (Madde 2). Bu Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi..... din ve mezhep ayırımına dayanarak nitelikleri Aanyasa'da belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdı ile kullanılamaz (1488 sayılı Yasa ile değişik madde 11). Herkes..... felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir (Madde 12). Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler, dinî ayin ve törenler serbesttir. Kimse ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz. Din eğitim ve öğrenimi ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerinde de kanunî temsilcilerinin isteğine bağlıdır. Kimse, Devletin sosyal, iktisadi, siyasî veya hukuki temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya şahsi çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal savılan şevleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkar veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzel kişiler hakkında, kanunun gösterdiği hükümler uygulanır ve siyasî partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır (Değişik madde 19).

Siyasî partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri.....lâük Cumhuriyet ilkelerine... uygun olmak zorundadır. Uymıyan partiler temelli kapatılır (Madde 57). Anayasa'nın hiçbir hükmü..... Türkiye Cumhuriyetinin lâyüklik niteliğini koruma amacını güden devrim kanunlarının (3/3/1340 günlü, 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu; 30/11/1341 günlü, 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Şeddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve ilgasına dair Kanun; 17/2/1926 günlü, 743 sayılı Türk Konunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memurunca yapılacağına dair medenî nikâh esası ve aynı kanunun 110. Maddesi hükmü; 3/12/1934 günlü, 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine dir Kanun gibi) Anayasa'ya aykırı olduğu biçiminde anlaşılabilir ve yorumlanamaz (Madde 153).

"Lâyüklik" belli bir kavramdır ve bu ilkeye ilişkin Anayasa değerlendirme ve biçimlendirmesi yukarıda değinilen Anayasa hükümleriyle açıklığa kavuştuğu için üzerinde ayrıca durulmayacaktır.

Anayasa'nın 154. maddesiyle, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirmek üzere bir Diyanet İşleri Başkanlığına genel idare içinde yer verilmiş olmasına gelince; bu hükmü tek başına ele almağa, lâyüklik ilkesini ve dinle ilgili öteki Anayasa ilkelerini gözönünde bulundurmaksızın bir değerlendirmeye gitmeye olanak yoktur. Bu konuya girerken önce çoğunluk gerekçesinin bir bölümüne kısaca değinmek yerinde olacaktır. Burada 154 maddedeki "özel kanun" deyiminden yola çıkılarak Anayasa Koyucunun, Diyanet İşleri Başkanlığının kuruluşuna ve işleyişine ilişkin olarak o sırada yürürlükte bulunan yasal düzenlemeleri ve ilgili uygulamaları benimsemiş olduğu; şimdi yürürlükte bulunan 633 sayılı Kanunun ise Anayasa'nın 154. maddesinde sözü geçen "özel kanun" u oluşturduğu ve dâva konusu hükmün bu ö'cl kartımın gereklerine uyduğu ileri sürülmekte; bu yönden 657 sayılı Yasanın 1327 sayılı Yasanın 9. maddesinin değiştirdiği -36. maddesinin VI sayılı bendindeki "din hizmetleri sınıfı" na ilişkin hüküm ile Anayasa arasında bir uygunluk kurulmasına gidilmek istenmektedir.

Anayasa Koyucunun, din alanında olduğu gibi, iradesini duraksamaya yer bırakmaksızın belirlediği ve yönergesini açıkça, kesin olarak verdiği bir konuda artık Anayasa'nın kabul edildiği

sıradaki hüküm ve uygulamalardan yararlanarak yoruma gidilmesi yoluyla bir sonuca varılmasının yeri ve gereği yoktur. Onun içindir ki Anayasa Koyucunun, Diyanet İşleri Başkanlığının yasal kuruluşunu ve uygulamalarını "Diyanet İşleri Başkanlığı" deyimini 154. maddede kullanılmakla benimsediği ve onayladığı yolunda bir görüş hukuk ve mantık desteğinden daima yoksun kalacaktır. Öte yandan Diyanet İşleri Bakanlığı kuruluşu ve görevleri hakkındaki 22/6/1965, günlü, 633 sayılı Kanunu, henüz Anayasaya uygunluk denetiminden bile geçmemişken, 154. maddede sözü edilen "sözel kanun" olarak tanınmamak ve bu kanun Anayasa'nın bir bölümü imiş gibi dâva konusu hükmü Anayasa'nın değil de o kanunun ölçüğüne vurmak hukukça savunulabilir bir tutum olamaz. Bugün için yapılacak, 154. maddede genel idare içinde yer verilen "Diyanet İşleri Başkanlığı" için Anayasa Koyucunun nasıl bir bünyeyi öngördüğünü yukarıda değinilen hükümlerden çıkartıp saptamaktır ve hükümler böyle bir saptamanın isabetle yapılmasına elverecek bir nitelik ve nicelik taşımaktadır.

Anayasa'nın 2., değişik 11.. 12.. değişik 19., 57. ve 153. maddelerinde ver alan din ajanına ilişkin ilkeler ve ülkenin tarih boyunca geçire geldiği adı ve ağır tecrübeler Devletin bu ilkelerin aksamadan, saptırılmadan islemesine dikkatle, titizlikle bekçilik ve koruyuculuk etmesini zorunlu kılar. Bu da ancak gücü, geniş bir teftiş ve denetleme kuruluşunun varlığı ile sağlanabilir. İşte Anayasa'nın Diyanet İşleri Başkanlığı olarak öngördüğü böyle bir kuruluştur. Ancak bu koşul altında Diyanet İşleri Başkanlığının genel idare içinde yeri olabilir ve ancak teftiş ve denetleme hizmeti gerçek bir kamu hizmeti niteliğini taşıdığı için Anayasa'nın 117. maddesi uyarınca bu hizmetin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar eliyle görülebilir. Din alanında teftiş ve denetleme dışında kalan hizmetlerin, bu arada kayyımların, imam-hatiplerin, müezzinlerin, kur'an kursu öğretmenlerinin, vaiz ve müftülerin gördükleri işlerin kamu hizmeti sayılması ve Devlet memurları eliyle yürütülmesi esasım "lâyık Devlet" ilkesi ile bağdaştırma olanağı yoktur ve Devlet memurları arasında bir "din hizmetleri" sınıfını oluşturan dâva konusu kanun hükmünün bu yönüyle Anayasa'nın 117. maddesine aykırılığı ortadadır.

Öte yandan Anayasa'nın değişik 61. maddesi uyarınca herkes kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Bu hüküm aynı zamanda yurttaşlardan malî güçlerine göre toplanan vergilerin ancak kamu giderlerine tahsis edilmesi kuralını da getirmiş olmaktadır. Devlet memurları arasında bir "din hizmetleri" sınıfı oluşturmak, bunların Devlet bütçesinden alabilecekleri en aşağı ve en yukarı avlık derecelerini saptamak kamu hizmeti sayılmayacağı yukarıda belirlenen bir işin giderlerini Devletin üzerine alması, başka deyimle vergilerden elde edilen paraların bir bölümünün bu işe tahsis edilmesinin öngörülmesi ve onaylanması olur ki bu da dâva konusu hükmü Anayasa'nın 61. maddesi ile de çelişkiye düşürür.

Türkiye Cumhuriyetinde çeşitli din ve mezhepte yurttaşlar yaşar. Bunların verdikleri vergilerden yalnız "İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işlerin yürütülmesi, din konusunda toplumun aydınlatılması ve ibadet yerlerinin yönetilmesi" giderleri Devletçe karşılanırken bu tanımlama dışında kalanların benzeri işleri ve gereksinimleri giderlerini kendilerinin yüklenme durumunda bulunmaları kanun önünde eşitlikte din ve mezhep ayrımı gözetilmesi ve bir bölüm yurttaşlara imtiyaz tanınması anlamına gelir ve bu yurttaşların çoğunlukta olmaları böyle bir tutumu haklı göstermez. Demek ki dâva konusu hüküm, böyle bir sonuca yol açtığı için, Anayasa'nın 12. maddesine de aykırıdır.

Çoğunluğun gerekçesinde Devletin yaptığının bir yardım olduğu ve bunun Devletin din işlerini yürüttüğü anlamına gelmeyeceği ileri sürülmüştür. Böyle bir görüş 633 sayılı Kanun hükümlerine ve çoğunluk gerekçesinde bu kanun için benimsenen nitelik ve kapsama düpedüz ters düşer. Çoğunluk yukarıda da değinildiği üzere 633 sayılı Kanunu, Anayasa'nın 154. maddesinde Diyanet İşleri Başkanlığı için öngörülen "Özel kanun" olarak tanımlamaktadır. Kanunun yine yukarıya aktarılan 1. maddesi hükmüne göre Diyanet İşleri Başkanlığı "İslâm dininin inançları,

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere" kurulmuştur. Genel idare içinde yer alan bir örgütün yasal görevleri bunlar olunca Devletin din işlerini yürütmediğini ileri sürmeğe ve savunmağa hukuk yönünden destek ve olanak bulunamaz. Din işlerini yürüten bir Devlet ise, yeryüzünün neresinde olursa olsun, "lâyık devlet" ilke ve kavramının tüm dışında kalır.

Özetlemek gerekirse:14/7/1965 günlü, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 31/7/1970 günlü, 1327 sayılı Yasanın 9. maddesiyle değişik 36. maddesinin "din hizmetleri" sınıfına ilişkin VI sayılı bendi hükmü

Anayasa'nın lâyıklık ilkesine, ayrıca 12., 61. ve 117. maddelerine aykırıdır. Hükmün iptali gerekir.

1970/53 sayılı dâvada verilen 21/10/1971 günlü, 1971/76 sayılı kararın sözü geçen hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığına ve bu konuya yönelen dâvanın reddine ilişkin bölümüne yukarıda açıklanan nedenlerle karşıyım.

Avni Givda

Yukarıki karşıoy yazısının II sayılı bölümüne katılıyorum.

Ahmet Akar

KARŞIOY YAZISI

Bilindiği gibi (Lâyıklık), batılı bir müessesedir ve Batının hukuk, siyaset ve idare sisteminde kendine özgü bir kavramı ve anlamı vardır.

Anayasa'mız bu müesseseyi, Cumhuriyetimizin temel nitelikleri arasında göstermekle beraber (Madde- 2) ayrıca tanımlanması yapmamıştır. Buna karşılık bir çok maddelerinde (Madde- 11 "1488 sayılı Kanunla değişik metin". Madde- 12, Madde- 19, Madde- 57, Madde- 153) bu konuya değinilmiş ve (din) müessesesinin hukuk, siyaset, idare, ekonomi ve sosyal düzen içindeki yerini tayin ve tespit etmiştir.

Bu durumda herhangi bir sorunun (Lâyıklık) ilkesi açısından Anayasa'mıza uygun olup olmadığının çözümü gerektiğinde, Batıdaki lâyıklık anlayışına ve batı memleketlerinde bu müessesenin geçmişteki veya bugünkü uygulama durumuna başvurma yerine Anayasamızın kendi ilkelerine eğilmek zorunluluğu vardır.

Bu bakımdan Diyanet İşleri personelinin statüsünü belirleyen söz konusu hükmün Anayasa'ya uygun olup olmadığı incelenirken, yukarıdaki kararın bir bölümünde yapıldığı gibi, genel olarak (Lâyıklık) ilkesine uygunluğunun isbat edilmesi gayreti içine girmeye gerek olmadığı

Esas Sayısı:1970/53
Karar Sayısı:1971/76

gibi böyle bir usule başvurmak doğru da değildir. Zira (Lâyıklık) gibi (Hiristiyan) dini içinde, onun gerek ve geleneklerinden doğmuş bir sistemi, (İslâm) dininin ilkeleriyle açıklamaya imkân yoktur.

Kararda belirtilen tarihî zaruretler sonucu olarak Devletimiz, Batının bu ilkesini kendi siyaset ve hukuk sistemi içine almakta zorunluk görmüş ve Anayasa'mızda belirtilen hüviyeti ile bunu Cumhuriyetimizin temel nitelileri arasına katmıştır. Bu dosyanın konusu, kararda yapıldığı gibi bu ilkenin Anayasa'ya giriş nedenlerinin açıklanması veya savunulması değildir. - Belli bir kanun hükmünün Anayasa'da var olan belli ilke ve kurallara uygun olup olmadığının saptanmasından ibarettir.

Anayasa'mızda konuya özgü açık hüküm taşıyan bir madde vardır : 154. madde.

Bu madde hükmü o denli açıktır ki, yukarıda numaraları gösterilen öteki Anayasa maddelerinin de yardımı ile, sorunu çözmeye fazlası ile yeterlidir. Zira sözü geçen 154. madde, genel idare içinde yer alan Diyanet işleri Başkanlığının özel kanununda gösterilen görevleri yerine getireceğini bir Anayasa ilkesi olarak kabul etmiş bulunmaktadır. Şüphesiz bu görüş, söz konusu özel kanunun Anayasa'nın bir parçası haline gelmiş olduğu niteliğinde yorumlanamaz.

Ancak Anayasa'nın kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan Diyanet işleri Teşkilât ve Vazifeleri hakkındaki Kanunla Bu Başkanlığa verilmiş olan görevler ve bu görevlerin yerine getirilmemesi için meydana getirilmiş bulunan kuruluş ve kadroların Anayasa Koyucu tarafından bilindiği göz önüne alınacak olursa sözü geçen 154. madde ile bu görevlerle kuruluşa gönderme yapılmış olduğunu söylemek de yanlış sayılamaz.

Buna göre Anayasa'nın kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan ve Anayasa'nın 154. maddesiyle saklı tutulmuş olan Diyanet işleri Teşkilât ve Vazifelerine ilişkin Kanun hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığını öne sürmek mümkün olmadığı gibi bu konuda ve Diyanet İşleri Teşkilâtında sonradan yapılan değişiklik ve ilâveler de, önceki kanunun genel niteliğine ve Anayasa'nın (Lâyıklık) ilkesine ilişkin öteki hükümlerine uygun olduğu ölçüde Anayasa'ya aykırı sayılamazlar.

Bu nedenle iptali istenen 1327 sayılı Kanunun 9. maddesinin din hizmetlerine ilişkin VI sayılı bendinin Anayasa'ya uygun olup olmadığının çözümü için, yukarıki kararın bir bölümünde yapıldığı gibi, (Lâyıklık) kavramına; batıdaki anlam ve uygulaması, İslâm hukuku ve yurt ihtiyaçları da gözönüne alınarak şartlarımıza uygun bir mana vermeye çalışılması ve bu manaya dayanılarak çıkartılan sonuçtan faydalanılması doğru değildir.

Yapılacak iş, iptali istenen hükmün; Anayasa'nın konuya özgü olan 154. maddesinin, hem sözüne, hem de gerekçesinde kısmen belirtilmiş olan özüne ve amacına uygun biçimde yapılan yorumu sonucunda saptanan, anlamına ve bu arada Anayasa'nın (Lâyıklık) kavramına vermiş olduğu manayı belirten belli ilkelerine aykırı olup olmadığının çözümlenmesinden ibarettir.

Bu nedenlerle kararın, söz konusu hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığından iptali gerekmediği sonucuna katılmakla beraber bu sonuca varmak için gerekçede yapılan açıklamaların yukarıda belirtilen doğrultudaki bölümüne karşıyım.

Üye

Muhittin Gürün